

Wstęp

Kolejny tom „Średniowiecza Polskiego i Powszechnego”, publikacji Zakładu Historii Średniowiecznej Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, tym razem jest plonem międzynarodowej konferencji pt. „Pogranicza Europy Środkowo-Wschodniej — ludzie pogranicza i elity regionalne”, zorganizowanej przez Instytut w dniach 7—9 grudnia 2009 roku w Katowicach i Ustroniu. Wygłoszone wtedy przez polskich i ukraińskich badaczy referaty w panelu średniowieczno-nowożytnym stały się podstawą artykułów, znacznie rozbudowanych i nierzadko zmienionych, drukowanych w niniejszym tomie.

Publikację otwiera artykuł Krzysztofa Nowaka (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego), który zaprezentował przemiany kulturowe śląskich elit w XIII wieku, wynikające z recepcji zachodnioeuropejskich wzorów. Z tematyką śląską wiąże się także tekst Marka L. Wójcika (Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego), który omówił symbolikę wielbłąda w tamtejszej heraldyce rycerskiej w XIV wieku, wpisując się tym samym w modny ostatnio nurt badań nad komunikacją obrazową.

Z kolei Marek Smoliński (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego) przedstawił relacje polityczne między tronem książęcym a biskupim na przykładzie stosunków biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichen (zm. 1289) z książętami pomorskimi i margrabiami brandenburskimi. Błażej Śliwiński (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego) natomiast podjął ciekawe zagadnienie dotyczące problemu polityki małżeńskiej w rodzinach monarszych, zajmując się losami Ryksy, córki króla Przemysła II. W nurcie badań politycznych pozostają też artykuły Beaty Możejko (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego) i Jana Tęgowskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Białostockiego). W pierwszym omówiono postawę elit Prus Królewskich wobec zagrożenia tureckiego w latach 1485—1488 (była zachowawcza w stosunku do zapatrywań dworu królewskiego, a wynikało to przede wszystkim z odmienności tej

pomorskiej prowincji mającej na uwadze przede wszystkim swoje partykularne interesy). Drugi tekst prezentuje zaś kontakty między Giedyminowiczami a Piastami w średniowieczu.

Artykuł Sobiesława Szybrowskiego (Instytut Historii Uniwersytetu Gdańskiego) jest z kolei szczegółowym omówieniem elity ziemi dobrzyńskiej z przełomu XIV i XV wieku, funkcjonującej na styku interesów Korony Polskiej i zakonu krzyżackiego.

Elitom intelektualnym, utrzymującym się z piśmiennictwa, poświęcone są natomiast dwa teksty, a mianowicie: Stanisława A. Sroki (Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego) i Bogdany Petryszak (Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie). Krakowski historyk, przybliżając nam bardziowskich kopistów i miniaturzystów ksiązek, pokazał, że także małe miasta były ośrodkami życia intelektualnego. Z kolei lwowska badaczka, prezentując kariery notariuszy publicznych we Lwowie w XIV—XVI wieku, podkreśliła, że nie tylko należeli oni do elity miasta, ale też, że pełnienie tej funkcji dawało duże możliwości rozwinięcia kariery urzędniczej.

Tematyce Rusi Czerwonej poświęcono jeszcze dwa artykuły. W pierwszym z nich, autorstwa Marty Żuk (Instytut Ukrainoznawstwa NAN Ukrainy), przedstawiono ocenę osoby księcia Władysława Opolczyka, uznawanego w historiografii ukraińskiej za ostatniego samodzielnego władcę Rusi Halickiej, dokonaną przez klasyka historiografii ukraińskiej — Mychajłę Hruszewskiego. W drugim Janusz Szyszka (Instytut Historii PAN w Krakowie) skrupulatnie uporządkował hipotezy i fakty dotyczące kształtowania się struktur administracyjnych w ziemi lwowskiej od czasów Kazimierza Wielkiego do końca XV wieku.

Tom zamykają trzy artykuły historyków lubelskich (Instytut Historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej) dotyczące późnośredniowiecznych i nowożytnych elit chłopskich i małomiasteczkowych. Małgorzata Kołacz-Chmiel nakreśliła kariery finansowe kmieci z podlubelskiej wsi Konopnica, produkujących na zbyt oraz inwestujących we własne gospodarstwa. Z kolei Grzegorz Jawor na przykładzie Lubyczy Królewskiej w ziemi bełskiej przedstawił dzieje tamtejszego kniazostwa i jego posiadaczy, którzy przez kilka stuleci (XV—XIX wiek) skutecznie bronili przywilejów i wolności wynikających z lokacji wsi na prawie wołoskim. Natomiast Maciej Kordas, opisując miasteczko Kamionka w ziemi lubelskiej, zaprezentował elitę małego miasta na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych.